

ΑΓΑΜΟΙ ΚΑΙ ΕΓΓΑΜΟΙ
ΣΤΗ ΒΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ*

Πρωτ. Βασίλειος Ι. Καλλιακμάνης
Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.

1. Εισαγωγικά

Θά αναπτύξω τήν εισήγησή μου σέ ἑπτά σύντομες ἐνότητες, διανθίζοντας τό κείμενο μέ βιβλικές καί πατερικές ἀναφορές. Τήν ὄγδοη θά ἀφήσω νά συνθέσει ἐσωτερικά ὁ καθένας ἀπό σᾶς γιά δύο λόγους: Πρῶτον, ὅλοι μετέχουμε καί παράλληλα ὑπηρετοῦμε μέ ἐπίγνωση τή ζωή τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ μεταδίδουμε τή χάρη μέ τά ἅγια μυστήρια, εὐαγγελιζόμεστε τήν ἀγάπη καί αἴρουμε τίς ἀμαρτίες τοῦ κόσμου. Ἀκόμη σέ ὄλων τήν καρδιά μιλάει διαφοροτρόπως, «ὁ Ποιητής τῶν νεφῶν καί τῶν κυμάτων πού κοιμᾶται μέσα μας» κατά τόν ποιητή¹. Ὅποτε, ὑπάρχει ὀξυδερκεια, νοῦς καί γνώση, ὥστε ὁ καθένας μπορεῖ νά σκέφτεται, νά ἐκφράζεται καί νά κάνει σοφότερες ἀναγωγές ἀπό τόν ὀμιλοῦντα. Καί δεύτερον, ἡ ὄγδοη γνώση, γιά ὅσους διακονοῦν τή θεολογία, ζοῦν ἐντός τῆς ἐκκλησίας καί τελεσιουργοῦν τά μυστήρια, ἀνήκει στό μέλλοντα αἶωνα, ὁ ὁποῖος λαμπρύνει καί φωτίζει τό παρόν. Τώρα ὀμιλοῦμε γιά ὀνόματα καί πράγματα ἐκ μέρους, «δί' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δέ πρόσωπον πρός πρόσωπον»². Σέ κάθε περίπτωση θά ἀποφευχθοῦν οἱ σχολαστικές ἀναλύσεις καί οἱ περιπτωσιολογικές ἐρμηνεῖες. Θά σχεδιαστεῖ ὁμως, τό θεολογικό καί ποιμαντικό πλαίσιο μέ βάση τό ὁποῖο μπορεῖ ὁ καθένας νά χαράξει τή δική του πνευματική πορεία εἴτε ἄγαμος εἴτε ἔγγαμος.

2. Ἦθος καί δόγμα

Στήν ἐκκλησιαστική παράδοση ἡ πνευματική ζωή στηρίζεται στό ὀρθό δόγμα, στήν ὀρθή πίστη. Καί τό δόγμα συνδέεται ἀναπόσπαστα μέ τό ἦθος τῶν χριστιανῶν. Ἄν αὐτονομηθεῖ τό ἓνα ἀπό τό ἄλλο, φαλκιδεύεται καί ἀκυρώνεται ἡ πνευματική ζωή. Γράφει σχετικά ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων: «Ὁ γάρ τῆς θεοσεβείας τρόπος ἐκ δύο τούτων συνέστηκε, δογμάτων εὐσεβῶν καί πράξεων ἀγαθῶν. Καί οὔτε τά δόγματα χωρίς ἔργων εὐπρόσδεκτα τῷ Θεῷ, οὔτε τά μή μετ' εὐσεβῶν δογμάτων ἔργα

* Εἰσήγηση σέ Ἡμερίδα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ θέμα: «Τό πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ» (Ἰωάν. 3,8) Ὁρθόδοξη πνευματική ζωή –Σύγχρονοι ποιμαντικοί προβληματισμοί, Ἰ.Μ. Πεντέλης, Ἀθήνα 16 Ἰουνίου 2011.

¹ Ὁδ. Ἐλύτης, Ἄξιόν Ἔστι. Ἀνάγνωσμα Δεύτερο, Στ'.

² Α' Κορ.13,12.

τελούμενα προσδέχεται ὁ Θεός. Τί γάρ ὄφελος εἰδέναι μὲν τὰ περὶ Θεοῦ δόγματα καλῶς, καί πορνεύειν αἰσχροῶς; Τί δ' αὖ πάλιν ὄφελος σωφρονεῖν μὲν καλῶς, καί βλασφημεῖν ἀσεβῶς»³.

Στὴ νηπτική παράδοση διακρίνονται δύο εἶδη πίστεως. Ἡ πρώτη παρέχεται στὸν χριστιανό μὲ τὸ βάπτισμα, ἐνῶ ἡ δευτέρα στηρίζεται στὴν πνευματικὴ γνῶση καί μέθεξη τῆς θεότητος. Ἡ πρώτη εἶναι κοινὴ σὲ ὅλους τοὺς χριστιανούς. Ἡ δευτέρα εἶναι καρπὸς ἐμπειρίας τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ὅποτε ἡ ὀρθοδοξία, ὡς ὀρθή πίστη, χρειάζεται νὰ συνοδεύεται ἀπὸ ὀρθοπραξία καί θεῖο φωτισμό. Ἡ πίστη αὐτὴ δὲν περιορίζει, ἀλλὰ διευρύνει τοὺς πνευματικοὺς ὀρίζοντες τοῦ χριστιανοῦ. Διώχνει ἀμφιβολίες, ἀποβάλλει τὴν «παγκάκιστον φιλαυτίαν» καί ἀνοίγει τὸ δρόμο στὴν ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη. Μὲ διαρκὴ ἄσκηση καί μετοχὴ στὰ μυστήρια δημιουργεῖται ὀρθόδοξη δογματικὴ συνείδηση, ἡ ὁποία δὲ στηρίζεται σὲ κάποια κοσμικὴ δύναμη, ἀλλὰ στὴ δύναμη τῆς σταυρικῆς ἀγάπης. Καί τὸ ἄθλημα τῆς σταυρικῆς ἀγάπης ἔχει ἀξία, ὅταν εἶναι ἐκούσιο, ὅπως τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸ χριστιανικὸ ἦθος δὲν εἶναι ἀπόρροια νομικοῦ πειθαναγκασμοῦ ἢ ἐξωτερικοῦ φρονηματισμοῦ, ἀλλὰ φυσικὸς καρπὸς ἐγκεντρισμοῦ⁴ στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησία. Μπορεῖ ὁ Χριστός νὰ εἶναι ἓνας, χριστοεἰδεῖς ὅμως γίνονται ὅλοι, ὅσοι μετέχουν ἐκουσίως στὴ ζωὴ Του διὰ τῶν μυστηρίων.

3. Ἡ Μυστηριακὴ διάσταση τῆς πνευματικῆς ζωῆς

Ἡ ἐνότητα ἦθους καί δόγματος διασώζεται στὴν θεία Εὐχαριστία, ἀλλὰ καί τὰ ἄλλα μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ μυστήρια μὲ κέντρο τὴ θεία Εὐχαριστία ἔχουν θεραπευτικὸ, μυσταγωγικὸ καί ἐκκλησιολογικὸ χαρακτήρα. Ἡ θεία Εὐχαριστία ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τῆς θείας λατρείας καί μὲ αὐτὴ συνδέονταν στὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση καί ὅλα τὰ ἄλλα μυστήρια. Στὶς μέρες μας ἡ σύνδεση αὐτὴ ἔχει κάπως διασπασθεῖ καί τὰ μυστήρια, ἐξαιτίας τῆς ἐκκοσμίκευσης, κινδυνεύουν νὰ θεωρηθοῦν ἀτομικῆς ἢ ἰδιωτικῆς τελετῆς. Ἡ ἐκκοσμίκευση φαίνεται πιὸ καθαρά κυρίως στό βάπτισμα καί τὸ γάμο.

Κατὰ τὸν ἅγιο Νικόλαο Καβάσιλα, τὸ βάπτισμα μᾶς δίδει τὴν ὑπαρξὴ καί γενικὰ τὴν κατὰ Χριστόν ὑπόστασι. Μᾶς παραλαμβάνει νεκρω-

³ Κατηχήσεις, ΒΕΠΕΣ τόμ. 39, ἐκδ. Ἀπ. Διακονίας, , σ. 66-67.

⁴ Βλ. Ρωμ. 11,24.

μένους καί διεφθαρμένους ἀπό τήν ἁμαρτία καί μᾶς εἰσάγει γιά πρώτη φορά στήν πνευματική ζωή. Τό χρίσμα καθιστᾷ τέλειο τόν ἀναγεννημένο ἄνθρωπο ἐνσταλάζοντας μέσα του ἐνέργεια κατάλληλη γιά μία τέτοια ζωή. Τέλος, ἡ θεία Εὐχαριστία συντηρεῖ καί διατηρεῖ αὐτή τήν ζωή καί τήν υἰεία⁵. Ἐπομένως, διά τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἡ λαμπρότητα τῆς μέλλουσας ζωῆς ἐγκαθίσταται στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων καί νικᾷ τό σαρκικό φρόνημα, ὑπερβαίνοντας μέ τή λάμψη τῆς τό κάλλος αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Αὐτή εἶναι ἡ ἐν Πνεύματι ζωή⁶.

Ὁ ἁγιασμός τῶν πιστῶν, ὡς μετοχή στήν ἐν Χριστῷ ζωή ἐνεργεῖται ἐντός τῆς Ἐκκλησίας. Καί κεντρικό πρόσωπο τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ταυτίζεται σέ ὀρισμένα βιβλικά καί πατερικά κείμενα μέ τή θεία Εὐχαριστία, εἶναι ὁ Χριστός. Τό ἔργο του συνεχίζουν καί διασώζουν μυστηριακά μέσα στήν ἱστορία καταρχήν οἱ ἀπόστολοι καί ἐν συνέχεια οἱ ἐπίσκοποι καί οἱ πρεσβύτεροι ὡς ποιμένες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἡ χειροτονία τῶν κληρικῶν συνδέεται ἄμεσα μέ τήν ὑπαρξη συγκεκριμένου ποιμνίου, δηλαδή λαϊκῶν μελῶν. Ὅσοι ἴστανται «εἰς τύπον Χριστοῦ», καλοῦνται νά μιμηθοῦν τόν Χριστό καί νά σηκώσουν τό βᾶρος τῆς διακονίας καί τῆς θυσίας. Τό χάρισμα καί ἡ διακονία τους δέν αὐτονομοῦνται. Δοκιμάζονται καί ἐνεργοποιοῦνται στό πλαίσιο τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος καί σέ σχέση μέ τά χαρίσματα τοῦ πληρώματος.

4. Τήρηση τῶν ἐντολῶν

Ἡ νεώτερη θεολογική σκέψη εἶναι μᾶλλον ἐπιφυλακτική, ἂν ὄχι ἀρνητική, ἀπέναντι στό αἶτημα τῆς τήρησης τῶν ἐντολῶν. Τή συνδέει μέ τόν ἠθικισμό. Καί πράγματι, ἐάν περιοριστεῖ ἡ πνευματική ζωή στήν ἐξωτερική τήρηση κάποιων κανόνων καί ἐντολῶν, κινδυνεύει νά μεταβληθεῖ σέ καθηκοντολογία χωρίς τήν αὔρα τοῦ Πνεύματος. Ἀλλά ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν δέν εἶναι ἀτομικό ἄθλημα πού ἐπιβεβαιώνει τήν ἐξωτερική θρησκευτικότητα καί τήν ἀτομική συνείδηση. Ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν καί ἡ οἰκείωση τῶν ἀρετῶν δέν ἀποσκοποῦν στήν προαγωγή κάποιας ἀτομικῆς ἠθικῆς. Ἀποκαλύπτουν τήν ἀγάπη τῶν μελῶν πρὸς τήν κεφαλή. «Ὁ ἔχων τάς ἐντολάς μου καί τηρῶν αὐτάς ἐκεῖνος ἐστίν ὁ ἀγαπῶν με»⁷,

⁵ Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, 1, 12 ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1979, Π. Χρήστου, τόμ. 22, σ. 278.

⁶ Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, 1, 14 ὁ.π., σ. 280.

⁷ Ἰωάν. 14,21.

λέγει ο Χριστός. Παράλληλα καλλιεργείται ή φιλαδελφία και ή «ου ζητουσα τά εαυτης αγαπη»⁸.

Όταν ρωτήθηκε ο Χριστός ποιά είναι ή μεγαλύτερη εντολή, εκείνος απάντησε: «Νά αγαπᾶς Κύριο τον Θεό σου μ' όλη τήν καρδιά σου και μ' όλη τήν ψυχή σου και μ' όλο τό νοῦ σου. Αυτή είναι ή πρώτη και μεγάλη εντολή. Και δεύτερη, τό ίδιο σπουδαία μέ αυτή: νά αγαπᾶς τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου»⁹. Η αγαπη προς τό Θεό δέν είναι άόριστη και άφηρημένη και δέν είναι διαφορετική για τους αγάμους και άλλη για τους έγγάμους. Έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και απευθύνεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο. Ο Θεός του νόμου και των προφητων αποκαλύπτεται στο πρόσωπο του Χριστου. Έπομένως ο Θεός των χριστιανων δέν είναι μία ανώτερη δύναμη, όπως λέγεται συνήθως, δέν είναι ανθρώπινο είδωλο ή έφεύρημα της φαντασίας. Είναι Θεός προσωπικός, πού συνδέεται άμεσα μέ τον άνθρωπο και τον κόσμο, αφού προσέλαβε και θέωσε τήν ανθρώπινη φύση.

Και ή αγαπη προς τό πρόσωπο του Χριστου δέν επιβάλλεται ως εντολή, αλλά εμπνέεται από τό φῶς πού εκείνος εκπέμπει, και εκφράζεται μέ διάφορους τρόπους. Οί καλαίσθητοι ναοί, οί θεσπέσιοι ύμνοι, τά αγιοπνευματικά κείμενα, ή θυσιαστική ζωή των μαρτύρων, των ασκητων και των απλων χριστιανων είναι δείγματα αυτής της αγαπης. Και κανείς δέν μπορεί νά επιβάλει όλα αυτά. Αποτελούν τεκμήρια αυτοπροαίρετης και ελεύθερης αγαπης. Και όποιος αγαπᾶ τό Θεό, τιμᾶ και αγαπᾶ και τον κατ' εικόνα Θεου πλασμένο άνθρωπο. Τον σέβεται ως πρόσωπο ιερό και μοναδικό.

Όμως, εντολές του Χριστου δέν είναι μόνο εκείνες πού αναφέρονται σε ήθικά θέματα, έχουν παλαιοδιαθηκική άφετηρία και συμπληρώθηκαν από τον Χριστό στην επί του Όρους Όμιλία. Έντολές του Χριστου είναι και εκείνες, πού άφορουν τήν τέλεση των μυστηριων και μάλιστα του βαπτισματος και της Ευχαριστίας. «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά έθνη βαπτίζοντες αυτούς εις τό όνομα του Πατρος και του Υιου και του Αγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αυτούς τηρεϊν πάντα όσα εντειλάμην υμϊν»¹⁰, διδάσκει ο Χριστός. Έπομένως, δέν μπορεί νά γίνεται επιλεκτική

⁸ Βλ. Α' Κορ. 13,5.

⁹ Ματθ. 22, 37-39

¹⁰ Ματθ. 28,19-20.

τήρηση τῶν ἐντολῶν του, διότι ἔτσι φαλκιδεύεται ἡ εὐαγγελική διδασκαλία καί ὀδηγούμαστε σέ «ἠθική αἴρεση».

5. Πνευματικός ἄνθρωπος

Ὁ πνευματικός ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπό σῶμα χοϊκό, ψυχὴ λογική καί Ἅγιο Πνεῦμα διδάσκει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς¹¹. Καί πνευματικός ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος στόν ὁποῖο ἀναπαύεται τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἴτε ἔγγαμος εἴτε ἄγαμος. Ἐκεῖνος πού ἐκουσίως καί συνεργιακά ἀποδέχεται τίς ἐνέργειές του διά τῶν μυστηρίων καί τῆς τήρησης τῶν ἐντολῶν. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Θεολόγος¹² ἀναφέρει, ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα ἔχει πλῆθος ὀνομάτων δηλωτικῶν τῶν ἐνεργειῶν του. Ἀποκαλεῖται Πνεῦμα Θεοῦ, Πνεῦμα Χριστοῦ, νοῦς Χριστοῦ, Πνεῦμα υἰοθεσίας, ἐλευθερίας καί ἀληθείας. Κι ἀκόμη σύμφωνα μέ τόν προφήτη Ἡσαΐα¹³ πνεῦμα σοφίας, συνέσεως, βουλής, ἰσχύος, γνώσεως, εὐσεβείας καί φόβου Θεοῦ.

Συμβολίζεται ἀκόμη τό Ἅγιο Πνεῦμα μέ πῦρ καί ὕδωρ. Ἡ ἐπιφοίτησή του «ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν» στούς μαθητές, φανερώνει τήν «κολαστική καί φωτιστική ἐνέργεια» τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος. Τό ἀποστολικό κήρυγμα ἀφενός κατακαίει τή δύναμη τῆς κακίας, τῆς ἀδικίας καί τῆς διαφθορᾶς, ἐνῶ ἀφετέρου ἐμπνέει καί φωτίζει τήν ὁδὸ τῆς ἀρετῆς. Ἀναφέρθηκε, ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα ἀποκαλεῖται καί συμβολίζεται μέ ὕδωρ. Τό νερό ἀρδεύει τή φύση καί κάθε ζωϊκός ἢ φυτικός ὄργανισμός, χωρίς νά ἀποβάλλει τήν ιδιότητά του, συντηρεῖται, ἀναπτύσσεται καί καρποφορεῖ. Κατά ἀνάλογο ὅμως τρόπο ἐνεργεῖ καί τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ στούς ἀνθρώπους. Κάθε πρόσωπο διατηρεῖ τά δικά του χαρακτηριστικά, δεχόμενο ὅμως τό θεῖο φωτισμό παράγει διαφορετικούς πνευματικούς καρπούς. Αὐτό γίνεται εὐδιάκριτο στή ζωὴ τῶν ἁγίων, πού μπορεῖ νά ὁμοιάζουν ἀλλά εἶναι καί διαφορετικοί. Ἀκόμη σέ κάθε ἐποχὴ τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς Ἐκκλησίας προκρίνονται καί προβάλλονται διαφορετικές ἐκδοχές χριστιανικοῦ βίου. Ἄλλοτε ἀναπτύσσεται καί τονίζεται ἡ ἱεραποστολή, ἄλλοτε τό μαρτύριο, ἄλλοτε ὁ μοναχισμός μέ τίς διάφορες μορφές του καί ἄλλοτε ἡ ἀνάληψη κοινωνικοῦ ἔργου καί ἡ κοινωνική προσφορά· πάντοτε ὅμως, ἡ οἰκογενειακή θυσιαστική ἀγάπη. Κάθε μία ἀπό τίς παραπάνω ὀψεις χριστιανικοῦ βίου δέν μπορεῖ νά αὐτονομεῖται καί νά λειτουργεῖ ἀπορριπτικά

¹¹ Γρηγ. Παλαμᾶ, *Υπέρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζοντων* 1,3,43, ἔκδ. Π. Χρήστου τόμ.Α', σ. 454.

¹² *Λόγος 31 (Θεολογικός 5) 29*, PG 36, 164 BC.

¹³ *Ἡσ.* 11,3.

για τις άλλες, διότι στό βάθος ἀποτελοῦν ἐκφράσεις τοῦ ἰδίου Πνεύματος, πού δρᾷ στήν Ἐκκλησία καί διαποτίζει τίς καρδιές τῶν πιστευόντων.

6. Πνευματικές μεθληκιώσεις καί περιπτωτικές καταστάσεις

Στήν πορεία γιά τήν κατά Χριστόν τελείωση ὁ χριστιανός διέρχεται ἀπό ὀρισμένα στάδια καί ὑφίσταται πνευματικές μεθληκιώσεις, προκειμένου νά φθάσει στήν πνευματική ὠριμότητα. Οἱ Πατέρες δέν παρουσιάζουν πάντοτε αὐστηρά καθορισμένο ἀριθμό σταδίων. Συνηθίζεται γενικά ἡ διάκριση τῶν τριῶν: Τῆς κάθαρσης, τοῦ φωτισμοῦ καί τῆς θέωσης, ἡ δυό, τοῦ σταδίου τοῦ πρακτικοῦ καί τοῦ θεωρητικοῦ βίου. Ἐπίσης ὁ ὅσιος Πέτρος Δαμασκηνός κάνει λόγο γιά ὀκτώ θεωρίες. Οἱ ἑπτὰ ἀφοροῦν τήν παροῦσα ζωή, ἐνῶ ἡ ὄγδοη τήν μέλλουσα¹⁴. Ὁ ὅσιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης ἀναφέρει περίπου τριάντα διαδοχικά στάδια ἀρετῶν, πού καταλήγουν στήν πίστη, τήν ἐλπίδα καί τήν ἀγάπη¹⁵.

Εἶναι ἐπίσης ἀξιοπρόσεκτο ὅτι, τόσο στά βιβλικά ὅσο καί στά ἀγιοπατερικά κείμενα διακρίνεται περιπτωτική ἀντιμετώπιση διαφόρων ποιμαντικῶν προβλημάτων. Λ.χ. ὅταν ὁ Χριστός προτάσσει τό ἀνθρώπινο πρόσωπο σέ σχέση μέ τόν ἀπρόσωπο θεσμό λέγοντας ὅτι: «Τό σάββατον διά τόν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διά τό σάββατον»¹⁶, δέν καταργεῖ τήν ἀργία τοῦ Σαββάτου ἀλλά τήν ὑπερβαίνει, γιά νά σωθεῖ ὁ ἄνθρωπος. Ἐδῶ στηρίζεται καί ἡ ποιμαντική ἀρχή τῆς οἰκονομίας.

Ἐπίσης ἀνάλογη ποιμαντική μεθοδολογία ἀπαντᾷ στό βίο καί τίς ἐπιστολές τοῦ Ἀπ. Παύλου. Στήν Α΄ Κορινθίους μιλώντας γιά τήν πορνεία, ἀλλά καί ἀπαντώντας ἐν συνέχεια στά θέματα τῆς ἀγαμίας καί τῶν συζυγικῶν σχέσεων καταλήγει: «καλόν ἀνθρώπῳ γυναικός μή ἄπτεσθαι· διά δέ τάς πορνείας ἕκαστος τήν ἑαυτοῦ γυναίκα ἐχέτω, καί ἕκαστη τόν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω»¹⁷.

Ἡ ἐπιφανειακή ἀνάγνωση τοῦ κειμένου, ἔξω ἀπό τή συνάφειά του, ὀδηγεῖ στήν ἐντύπωση ὅτι ἡ νόμιμη σύζυγος καί κατ' ἐπέκταση ὁ γάμος εἶναι ἀπλῶς καταφύγιο γιά τήν ἀποφυγή τῆς πορνείας¹⁸. Μία πιό προσεκτική ὅμως μελέτη πού θά λάβει ὑπόψη, πρῶτον τό ἐρώτημα στό ὁποῖο ἀπαντᾷ, δεύτερον τό κοινωνικό πλαίσιο καί τρίτον τίς ποιμαντικές ἀνάγ-

¹⁴ Περὶ τῶν ὀκτώ νοητῶν θεωριῶν, Φιλοκαλία Γ', σ.32.

¹⁵ Βλ. Κλίμαξ, ἐκδ. Ἰ.Μ. Παρακλήτου, Ὠρωπός Ἀττικῆς, ἐκδ. 2004, σ. 408 κ.έ.

¹⁶ Μάρκ. 2,27.

¹⁷ Α΄ Κορ. 7,2.

¹⁸ Βλ. Γ. Ἰ. Μαντζαρίδη, Χριστιανική ἠθική II, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 390.

κες τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος τῆς Κορίνθου, θά ὀδηγήσει στίς ἀκόλουθες διαπιστώσεις. α) Ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐδῶ δέν ἀναπτύσσει τή θεολογία τοῦ γάμου, πρᾶγμα πού γίνεται σέ ἄλλα σημεία τῶν ἐπιστολῶν του πιό ἀναλυτικά, ὅπως στήν Ἐφεσίους¹⁹. β) Δέν ὑποτιμᾷ τό γάμο, ἀλλά ἐνδιαφέρεται γιά τούς τρόπους ἀποφυγῆς τῆς πορνείας. γ) Πέρα ἀπό τίς ἐκκλησιολογικές ἀναφορές πού κάνει πιό πάνω²⁰, καί οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν πιό ὠριμους πνευματικά χριστιανούς, ἀναφέρει καί ἕνα πρακτικότερο τρόπο ἀντιμετώπισης τῆς πορνείας, πού εἶναι ὁ τίμιος γάμος. δ) Ἀσκεῖ στό σημεῖο αὐτό κάποιο εἶδος ποιμαντικῆς ἠθικῆς μέ σκοπό τή σωφροσύνη. Αὐτό ὅμως εἶναι ἕνα εἰσαγωγικό στάδιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς

Ἡ συζυγική ἐνότητα ἔχει μυστηριακό χαρακτήρα καί ἐμφανίζεται ὡς σύμβολο τῆς ἐνώσεως Χριστοῦ καί Ἐκκλησίας. Ἔτσι μεταφέρεται ἡ ἀγάπη τῶν συζύγων ἀπό τό κοινωνικό στό ὄντολογικό ἐπίπεδο. Ἀλλά καί τό μυστήριό τοῦ γάμου πού συναρθρωνόταν ἐξαρχῆς μέ τή θεία Εὐχαριστία δέν ἀποτελεῖ ἀπλό καθαγιασμό κάποιου βιολογικοῦ φαινομένου, ἀλλά καί ὑπέρβασή του μέσα στήν προοπτική τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ²¹. Αὐτό γίνεται κατανοητό ἂν ληφθοῦν ὑπόψη, α) ἡ «εὐχή ἐπί λύσιν στεφάνων τῆ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ», πού παραπέμπει στήν αἰωνιότητα καί β) ἡ τελευταία εὐχή τοῦ γάμου στήν ὁποία ὁ Ἀρχιερέας ἢ ὁ ἱερέας ἀπευθυνόμενος στόν Κύριο λέγει: «Ἀνάλαβε τούς στεφάνους αὐτῶν ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου, ἀσπίλους καί ἀμώμους καί ἀνεπιβουλεύτους διατηρῶν εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Στό σημεῖο αὐτό γίνεται ἐμφανῆς τόσο ἡ ἐσχατολογική ἀναφορά τῆς ἐνώσεως τῶν συζύγων, ὅσο καί ὁ ἀδιάλυτος χαρακτήρας τοῦ γάμου²².

Ἡ βίωση τῆς ἀγάπης στήν πληρότητά της ὀδηγεῖ στήν ὑπέρβαση τῶν διαφορῶν καί ἀνάγει στήν ἐνότητα τῆς κοινῆς ἀνθρώπινης φύσης. Γράφει χαρακτηριστικά ὁ ἅγιος Μάξιμος: «Ὁ τέλειος ἐν ἀγάπῃ, καί εἰς ἄκρον ἀπαθείας ἐλθών, οὐκ ἐπίσταται διαφοράν ἰδίου καί ἀλλοτρίου, ἢ ἰδίᾳ καί ἀλλοτρίᾳ, ἢ πιστοῦ καί ἀπίστου, ἢ δούλου καί ἐλευθέρου, ἢ ὄλως ἄρσενος καί θηλείας· ἄλλ' ἀνώτερος τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος γενόμε-

¹⁹ Βλ. Ἐφεσ. 5,32.

²⁰ Α' Κορ. 6,15.

²¹ Γ. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική ἠθική II*, σ. 373.

²² Βλ. περισσότερο Γ. Ν. Φίλια, *Ἡ ἐννοια τῆς «ὀγδόῃς ἡμέρας» στή λατρεία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*, ἔκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2001, σ. 124 κ.ἑ.

νος, καί εἰς τήν μίαν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἀποβλεπόμενος, πάντας ἐξ ἴσου θεωρεῖ, καί πρὸς πάντας ἴσως διάκειται»²³.

7. Ἡ διπλή μεθοδολογία

Υπάρχουν ἀναλογίες ἀνάμεσα στήν πνευματική ζωή τῶν ἐγγάμων καί τῶν ἀγάμων ἀλλά ταυτόχρονα διακρίνεται καί διαφορετική μεθοδολογία κατά τήν ἀσκησή της. Ἀ.χ. κατά τόν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμά οἱ μοναχικές ἀρετές τῆς ὑπακοῆς, ἀκτημοσύνης καί παρθενίας ἀναλογικά μποροῦν νά ἐφαρμοστοῦν καί ἀπό τούς ἐγγάμους χριστιανούς. Ἡ πρώτη ὡς ὑπακοή τῶν παιδιῶν στούς γονεῖς, ἀλλά καί ὡς ὑπακοή μεταξύ τῶν συζύγων, ἡ δεύτερη ὡς ἀποφυγή τοῦ πλούτου καί τῆς ἐγκόσμιας δόξας καί ἡ τρίτη ὡς σωφροσύνη καί ἀποφυγή τῆς τρυφηλῆς ζωῆς²⁴.

Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ καθηγητής Γ. Μαντζαρίδης: «Ἡ κοινωνική ζωή τῶν μοναχῶν ἐκδιπλώνεται βασικά σέ ἐπίπεδο προσωπικῶν σχέσεων μέ ἄμεση ἀναφορά πρὸς τόν πνευματικό πατέρα, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά ἐρωτᾶται καί νά συμβουλεύει καί γιά τίς λεπτομέρειες τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ὅταν ὅμως αὐτό μεταφέρεται στή ζωή τῶν κοσμικῶν, μπορεῖ εὐκόλα νά καλλιεργήσει ἀτομία, ἐξάρτηση, ἀνελευθερία καί κοινωνική φοβία. Δέν εἶναι σωστό ἡ μεθοδολογία τοῦ μοναχισμοῦ νά μεταφέρεται στήν οἰκογένεια πού ζεῖ στόν κόσμο. Ἐδῶ ἡ ὑπακοή πρὸς τόν πνευματικό πατέρα πρέπει νά ἐναρμονίζεται μέ τήν ὑπακοή τῶν παιδιῶν στούς γονεῖς, τῶν συζύγων μεταξύ τους κ.τ.λ. Καί ἀπό τήν ἄλλη ὅμως πλευρά δέν εἶναι σωστό ἡ μεθοδολογία τῶν κοσμικῶν νά μεταφέρεται στά μοναστήρια, γιατί εἶναι φυσικό νά προκαλεῖ χαλάρωση ἢ ἀναταραχή. Ἡ σύγχυση τῶν δύο αὐτῶν μεθοδολογιῶν εἶναι ἐπικίνδυνη καί πρέπει μέ κάθε τρόπο νά ἀποφεύγεται»²⁵.

8. Περὶ ποιμαντικῆς κλίμακας

Ἀναφέρθηκαν πῶς πάνω τά διάφορα στάδια τῆς πνευματικῆς μεθελικίωσης, πού ὀδηγοῦν ἀνοδικά στήν κατά Χριστόν τελείωση. Ὑπάρχει ὅμως καί ἡ ἀντίστροφη πορεία, ἀφοῦ κάθε χριστιανός εἶναι διαφορετικός. Διδάσκει σχετικά ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός²⁶, ὅτι ἡ τελεία ἀγάπη εἶναι νά πουληθεῖ κάποιος σκλάβος καί νά πουλήσει ὅλα του τά ὑπάρχοντα, γιά νά σώσει τούς συναθρώπους του. Καί ἐρωτᾶ: «Εὐρίσκεται κανένας νά ἔχει

²³ *Κεφάλαια περὶ ἀγάπης, ἑκατοντάς β'*, 30, PG 90,993B.

²⁴ Βλ. Γ.Ι. Μαντζαρίδη, *Παλαμικά*, σ. 57.

²⁵ Γ. Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική ἠθική II*, σ.209-210.

²⁶ Ι. Μενούνου, *Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ Διδαχές (καί βιογραφία)*, σ. 264-265.

αὐτήν τὴν ἀγάπην...; Βαρύ σέ φαίνεται. Δέν ἤμπορεῖς νά τό κάμεις αὐτό, κάμε ἄλλο: μή πούληθῆς σκλάβος, μόνον πούλησε τά πράγματά σου, δῶσε τα ὅλα ἐλεημοσύνην, τό κάμνεις; Ἀκόμη βαρύ σέ φαίνεται καί αὐτό. Ἄς ἔλθωμεν παρακάτω. Δέν ἤμπορεῖς νά δώσης ὅλα σου τά πράγματα, δῶσε ἀπό τά μισά, δῶσε ἀπό τά τρίτα ἕνα, δῶσε ἀπό τά πέντε ἕνα. Ἀκόμη βαρύ σέ φαίνεται; Κάμε ἄλλο, δῶσε ἀπό τά ὀκτώ, δῶσε ἀπό τά δέκα ἕνα, τό κάμνεις; Ἀκόμη βαρύ σέ φαίνεται. Κάμε ἄλλο, μή κάμης ἐλεημοσύνην, μήν πούληθῆς σκλάβος, ἄς ἔλθωμεν παρακάτω: μή πάρης τό ψωμί τοῦ ἀδελφοῦ σου, μή πάρης τό ἐξωφόρι του, μή τόν κατατρέχης, μή τόν τρῶς μέ τὴν γλώσσαν σου. Μήτε καί αὐτό τό κάμνεις; Ἄς ἔλθωμεν παρακάτου, κάμε ἄλλο: τόν εὗρηκες τόν ἀδελφόν σου μέσα εἰς τὴν λάσπην καί δέν θέλεις νά τόν ἐβγάλης. Καλά, δέν θέλεις νά τοῦ κάμης καλό, μή τοῦ κάμης κακόν, ἄφησέ τονε. Πῶς θέλωμεν νά σωθοῦμεν, ἀδελφοί μου; Τό ἕνα μᾶς φαίνεται βαρύ, τό ἄλλο βαρύ. Ποῦ νά πᾶμε παρακάτου, δέν ἔχομεν νά κατεβοῦμεν. Ὁ Θεός εἶναι εὐσπλαχνος, ναί, μά εἶναι καί δίκαιος, ἔχει καί ράβδον σιδηρᾶν». Καθένας λοιπόν, εἴτε ἔγγαμος εἴτε ἄγαμος, μπορεῖ νά ἀξιοποιήσει τίς θεῖες δωρεές πού ἔλαβε ἐντασσόμενος στήν Ἐκκλησία καθώς καί τά φυσικά του χαρίσματα, νά βρεῖ τό δικό του σκαλοπάτι καί νά ἀγωνισθεῖ φιλότιμα γιά τὴν ἀνάβασή του στήν κορυφή τῆς κλίμακας. Ἡ ἀνάβαση αὐτή εἶναι σταυρική καί κοπιώδης, γίνεται ὁμως πηγὴ χαρᾶς γιά τό χριστιανό, ὁ ὁποῖος συμπορεύεται «σύν τοῖς ἀγίοις πᾶσι»²⁷.

9. Συμπερασματικά

Βάση τῆς πνευματικῆς ζωῆς τόσο τῶν ἐγγάμων ὅσο καί τῶν ἀγάμων ἀποτελεῖ τό ὀρθό δόγμα καί τό κατά Χριστόν ἦθος. Διά τῶν μυστηρίων ἐκχέεται ἡ χάρη στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου καί μέ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν καλλιεργεῖται καί ἀναπτύσσεται. Ἔτσι ὁ χριστιανός ὑφίσταται πνευματικές μεθελικιώσεις καί σκοπός εἶναι νά φθάσει «εἰς ἄνδρα τέλειον εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ»²⁸. Ὁ πνευματικός ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπό σῶμα χοϊκό, ψυχὴ λογική καί Ἅγιο Πνεῦμα, καί πνευματικός ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος στόν ὁποῖο ἀναπαύεται τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἴτε ἔγγαμος εἴτε ἄγαμος. Ἐκεῖνος πού ἐκουσίως καί συνεργιακά ἀποδέχεται τὴ χάρη διὰ τῶν μυστηρίων καί τηρεῖ τίς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ. Ὑπάρχουν ἀναλογίες ἀνάμεσα στήν πνευματικὴ ζωὴ τῶν ἐγγάμων καί τῶν ἀγάμων ἀλλά ταυτόχρονα διακρίνεται καί διαφορετικὴ μεθοδολογία

²⁷ Βλ. Β' Κορ. 1,1.

²⁸ Ἐφεσ. 4,13.

κατά τήν ἄσκησίν της. Ἡ ἀνοδική πορεία εἶναι κοινή καί χρειάζεται διαρκῆ ἐγρήγορση καί πνευματική ἐτοιμότητα, ἀφοῦ «ὁ καιρός συνεσταλμένος ἐστίν, καί οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μή ἔχοντες ὤσι, καί οἱ κλαίοντες ὡς μή κλαίοντες, καί οἱ χαίροντες ὡς μή χαίροντες, καί οἱ ἀγοράζοντες ὡς μή κατέχοντες, καί οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς μή καταχρώμενοι· παράγει γάρ τό σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου»²⁹.

²⁹ *Α΄ Κορ.* 7, 29-31.